

Velká válka

Když dne **28. června 1914** spáchal v Sarajevu bosenskosrbský politický aktivista Gavrilo Princip úspěšný atentát na následníka trůnu rakousko-uherské monarchie Františka Ferdinanda d'Este, jistě nepředpokládal, že tento čin bude formální rozbuškou konfliktu dosud nevídaného rozsahu. **První světová válka** poznamenala nějakým způsobem život nejen snad každého Evropana, ale i mnohého Asiata, Afričana či Američana.

Čtyřletý vojenský konflikt nebyvalé ničivosti a obrovského nasazení vojska, dle odhadu téměř 60 milionů vojáků, přinesl většině zúčastněných tragickou zkušenost, ztrátu života, rodiny, majetku, trvalou invaliditu nebo trauma z prožité hrůzy. Řadě účastníků přinesl ale i naději, naději na lepší život ve vysněném a vybojovaném národním státu se zajištěním jeho demokratické správy, občanských práv a svobod.

Zdá se, jako by svět za čtyři válečné roky udělal takový krok dopředu jako nikdy předtím. Zda byly tyto kroky vždy ve znamení pokroku, je otázkou. Svět se však výrazně změnil a se změnami a jevy zde nastolenými se v určitém úhlu pohledu potýkáme dodnes.

Válka přinesla řadu novinek v oblasti vojenství, nové typy zbraní i novou taktiku spočívající v masovém nasazení vojska a kombinaci bojů v různých úrovních a prostředích.

Ještě významnější byly změny politické. Válka byla zahájena dne 28. července 1914 známým **císařským manifestem Mým národům**, v němž Rakousko-Uhersko vyhlásilo válku Srbsku. Řetězová reakce na sebe nenechala dlouho čekat. Smlouvy a pakty, kterými byly evropské velmoci svázány, začaly fungovat. Na jedné straně pomyslné i skutečné barikády stály tzv. ústřední mocnosti, tedy rakousko-uherská monarchie, německé císařství, později Bulharsko a Turecko. Na druhé straně, tedy mezi státy **tzv. Dohody**, to byla Velká Británie, Francie, Rusko, později Itálie a nový hráč na světové mocenské mapě Spojené státy americké. V době **uzavření příměří v Compiègne dne 11. listopadu 1918**, které válku ukončilo, a po následné **pařížské mírové konferenci** byl zcela jiný svět – svět po rozpadu Rakouska-Uherska, německého císařství, ruského carství, osmanské říše, svět řady národních států a svět, ve kterém se projevilo výrazné velmocenské postavení Spojených států amerických.

Jedním z nových národních států bylo i **Československo**. Cesta k jeho vzniku nebyla jednoduchá, přímočará a jistě ani její hlavní protagonisté zpočátku nevěděli, jak se bude vyvíjet. Na jejím budování se podílel jak domácí odboj (představovaný tzv. Maffií, ilegální opoziční politickou organizací), tak zahraniční odboj, reprezentovaný především trojicí mužů – univerzitním profesorem **Tomášem Garriguem Masarykem, generálem Milanem Rastislavem Štefánikem a filozofem Edvardem Benešem**. Jejich politické úspěchy (mj. jednání s americkým prezidentem Woodrowem Wilsonem a postupné vytváření a uznávání exilových orgánů) byly výrazně podpořeny, usnadněny a umožněny vznikem samostatných československých vojenských jednotek podílejících se na vojenských operacích – **tzv. československých legií** (od 1917 v Rusku a Francii, 1918 v Itálii).

První světová válka byla však zároveň konfliktem přinášejícím řadu změn sociálních, kulturně-morálních, popř. náboženských. Zklamání z dosavadních hodnot a daností vedlo k promýšlení jiných, jak v rovině politické ideologie, tak v rovině náboženské nebo obecně kulturní.

Císařský manifest vysvětlující vyhlášení války Srbsku stál na počátku více než čtyřletého konfliktu, který svým rozsahem neměl dosud obdoby. První světová válka ukázala možnosti i limity velmocenské politiky i nemožnost dalšího evropského a světového vývoje v zavedených kolejích. Na jejím počátku stál svět tradičních mocenských center, na jejím konci pak vznik národních států a zcela nová mocenská mapa světa.

**Císařský manifest
Mým národům**
1914, červenec 28.
NA, PP, kart. 3019

Jeho c. a k. Apoštolské Veličenstvo ráčil nejmilostivěji vydati tento Nejvyšší vlastnoruční list a manifest:

Milý hrabě Stürgkhu!

Vidělo se Mi, naříditi ministru Mého domu a věci zahraničních, aby oznámil královské srbské vládě, že mezi mocnářstvím a Srbskem nastal stav válečný.

V této osudné chvíli jest Mi potřebou, obrátiti se na Svoje milované národy. Nařizuji Vám tudíž, abyste příložený manifest veřejně vyhlásil.

V Lázních Išlu, dne 28. července 1914.

František Josef v. r.

Stürgkh v. r.

Mým národům!

Bylo Mým nejvroucnějším přáním, abych léta, která z Boží milosti jsou Mi ještě dopřána, mohl zasvětit dílům míru a uchránil Svoje národy před těžkými obětmi a břemeny války.

V radě Prozřetelnosti bylo jinak rozhodnuto.

Pletichy protivníka plného nenávisti nutí Mne, abych na obranu cti Svého mocnářství, na ochranu jeho vážnosti a moci, k zabezpečení jeho državy po dlouhých letech míru chopil se meče.

S nevděkem rychle zapominajícím nastoupilo království srbské, které od prvního začátku své státní samostatnosti až do nejnovější doby od Mých předkův a ode Mne bylo chráněno a podporováno, již před lety cestu otevřeného nepřátelství proti Rakousko-Uhersku.

Když Jsem po třech desetiletích pozeňmané práce míru v Bosně a Hercegovině rozšířil Svoje vladařská práva na tyto země, vyvolalo toto Moje opatření v království srbském, jehož práva nížádným způsobem nebyla porušena, výbuchy nevázané náruživosti a nejrozhrořčenější nenávisti. Moje vláda užila tenkrát krásného práva strany silnější a žádala v nejkrasší shovívavosti a dobrotivosti na Srbsku toliko, aby snížila počet svého vojska na stav míru a slíbilo, že budoucně setrvá na dráze míru a přátelství.

Týnž duchem umírněnosti vedena, obmezila se Moje vláda, když Srbsko před dvěma lety nacházelo se v boji s tureckou říší, na hájení nejdůležitějších životních podmínek mocnářství. Tomuto jednání děkovalo Srbsko v první řadě, že dosáhlo účelu války.

Naděje, že srbské království ocení shovívavost a mírumilovnost Mé vlády a že dostojí svému slovu, se nesplnila.

Stále výše šlehá plamen nenávisti proti Mně a Mému domu, stále otevřeněji vystupuje snaha, nerozlučná území Rakousko-Uherska násilně odtrhnouti.

Zločinné řádění sahá přes hranici, aby na jihovýchodu mocnářství podkopalo základy státního pořádku, aby lid, jemuž Já v otcovské lásce věnuji Svoji plnou péči, zvíkalo v jeho věrnosti k panovníckému domu a vlasti, aby svedlo dospívající mládež a podněcovalo ji ke zločinným skutkům nerozumu a velezrády. Rada vražedných útoků, s rozmyslem připravované a provedené spiknutí, jehož hrozný zdar Mne a Moje věrné národy v srdce zasáhl, jest daleko viditelnou krvavou stopou oněch tajných pletich, které ze Srbska byly zahájeny a řízeny.

Tomuto nesnesitelnému řádění musí se učiniti přítrž, ustavičná vyzývavost Srbska musí se ukončiti, má-li čest a vážnost Mého mocnářství zůstati neporušena a jeho státní, hospodářský a vojenský rozvoj býti ušetřen stálých záchvěvů.

Marně podnikla Moje vláda ještě poslední pokus, dosici tohoto cíle prostředky míru, pohnouti Srbsko vážným napomenutím k obratu.

Srbsko odmítlo umírněné a spravedlivé požadavky Mé vlády a odepřelo dostáti povinností, jichž splnění v životě národův a států jest přirozeným a nutným základem míru.

A tak jsem nucen přikročiti k tomu, aby se moci zbraní opatřily nezbytné záruky, které mají zabezpečiti Mým státům pokoj uvnitř a trvalý mir na venek.

V této vážné chvíli Jsem si plně vědom celého dosahu Svého rozhodnutí a Své zodpovědnosti před Všemohoucím.

Vše jsem prozkoumal a uvážil.

S klidným svědomím nastupuji cestu, kterou Mi povinnost vyžaduje.

Spoléhám na Svoje národy, kteří ve všech bouřích vždy v jednotě a věrnosti kolem Mého trůnu se seřadili a pro čest, velikost a moc vlasti k nejtěžším obětem vždy byli ochotni.

Spoléhám na statečnou, obětavým nadšením naplněnou brannou moc Rakousko-Uherska.

A důvěřuji ve Všemohoucího, že Mým zbraním dopřeje vítězství.

František Josef v. r.

Stürgkh v. r.

Rakousko-uherská monarchie provedla částečnou mobilizaci již 25. července 1914 (8 armádních sborů). **Všeobecná mobilizace** byla reakcí na předchozí obdobná opatření jiných států, zejména ruskou úplnou mobilizaci provedenou o den dříve. Mobilizován byl zbytek armádních sborů, válečné loďstvo i zeměbrana, byla vytvářena domobrana. První světová válka – Velká válka začala v plném rozsahu.

Vyhláška o všeobecné mobilizaci

1914, červenec 31.

NA, PP, kart. 3019

A

Vyhláška o mobilisaci.

Jeho c. a k. Apoštolské Veličenstvo ráčil naříditi

všeobecnou mobilisaci

jakož i vyzvání veškeré c. k. a k. u. domobraný.

I. Neaktivní a domobranou povinné osoby.

1. Dostavit se mají:
- všichni **určovacími listky podělení**, pak listky svolávacími povolání neaktivní a domobranou povinní dle pokynů svých listků určovacích, pokud se týče svolávacích;
 - všichni **ostatní neaktivní**, pak všichni **ostatní ... letí a mladší domobranou povinní**, kteří ve vojsku, ve válečném loďstvu, zeměbraně nebo čelníctvu sloužili, dle ustanovení svých vojenských pasů (vojenských listků), zeměbranných pasů (zeměbranných listků), pokud se týče domobraných pasů;
 - ke zvláštním službám k účelům válečným** určení domobranou povinní dle pokynů představeného obce.
2. Všichni v tomto roce **odvedení, dosud však nezaražení nováčkové a náhradní záložníci** zařadují se tímto na základě Nejvyššího rozkazu.
- Ž těchto nováčků a náhradních záložníků mají ti, kteří se zdržují v Tyrolích, Korutanech, Krajině, Istrii, okněžněném hrabství Gorici a Gradisce, v Terstu (městě a okolí), v Dalmácii, Dolním Slezsku, Haliči a v Bukovině, dále v komitátech Bereg, Máramaros, Ugocea, Alsó-Fehér, Beszterce-Naszód, Brassó, Csik, Fogaras, Háromszék, Hunyad, Kis-Küküllő, Kolosz, Maros-Torda, Nagy-Küküllő, Szabolcs, Szilágy, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos, Udvarhely, Bács-Bodrog, Krassó-Szörény, Temes a Torontál ve Rjece, pak v Chorvatsku a Slavonii, jakož i v Bosně a Hercegovině aneb tam domovským právem příslušejí, **nejděle do 24 hodin** po uveřejnění této vyhlášky odejít a se co nejrychleji k okresnímu doplňovacímu velitelství svého místa pobytu dostavit. Ti, kterým jest známo, že náleží k zeměbraně, dostaví se k zeměbrannému doplňovacímu velitelství svého místa pobytu.
- Všichni ostatní mají vyčkatí povolání.

II. Koně.

- Koně (soumaři) vojska a zeměbrany **v soukromém užívání** budlež **ihned** dodání do stanice, ve které byli vydáni.
- Koně, již na základě zákona ze dne 21. prosince 1912, ř. z. čís. 233, podělení byli **evidenčními listky**, budlež **ihned** odvedeni do místa v evidenčním listku označeného (místa převzetí).

III. Dopravní prostředky.

Majitelé, kteří na základě zákona ze dne 21. prosince 1912, ř. z. čís. 233, od představeného obce ku dodání dopravních prostředků byli vyzváni, mají tyto i s pohotovými jsoucími předměty postroje k nim náležejícími dle pokynů představeného obce předvéztí nebo dáti předvéztí.

IV. Válečné úkony.

Vyhlášení o početi povinnosti k válečným úkonům stalo se v říšském zákoníku. Budiž vyhověno všem na základě zákona o válečných úkonech ze dne 26. prosince 1912, ř. z. čís. 236, činěným požadavkům.

Neuposlechnutí těchto nařízení se dle stávajících zákonů přísně trestá.

V Praze dne 31. července 1914

V roce 2007 získal Národní archiv **soubor deskových negativů z let 1892–1939**, které pořídil **MUDr. Jan Munzar z Nechanic**, zubař sloužící u 5. armádního sboru rakousko-uherské armády.

Tento unikátní soubor fotografií (1932 kusů deskových negativů) dokumentuje běžný život vojáků i lidí, s nimiž se během své vojenské anabáze potkával. Jde o svědectví velmi působivé, pořízené přímým aktérem.

O samotném autorovi snímků Janu Munzarovi toho mnoho nevíme, stejně tak jako o přesném obsahu snímků, ale leccos nám napoví jeho vojenské zařazení. Velitelem 5. armádního sboru byl c. a k. polní podmaršálek Ferdinand Goglia. Pod jeho velením překročil 5. sbor Dněstr a obsadil město Mykolajiv na Ukrajině. Gogliův sbor pronikl do ruských pozic na Gologary, po třech dnech bojů je přinutil ustoupit za hranice říše. Mezi Podkamieniem a Lopuszmem jeho sbor držel pozice proti opakovaným útokům ruských vojsk po celé září a říjen 1915. V létě 1916 Gogliův sbor udržel své pozice okolo Lopuszna, ale nakonec musel ustoupit vzhledem k situaci okolních jednotek. Sbor ustoupil až k řece Ikwě, kde zaujal obranné pozice u Graberka a podařilo se mu stabilizovat frontu v tomto úseku.

Zubař, major Jan Munzar, cestu 5. armádního sboru – cestu ke svobodě, cestu směřující k rozpadu monarchie a vzniku samostatného československého státu – dokumentoval svým fotoaparátem. Zachytil pro budoucí generace „běžný“ život vojáků a důstojníků, jejich strasti, ale i drobné radosti, zachytil krásu krajiny, architekturu, trosky měst i život tamních obyvatel. Jeho svědectví je nenahraditelné.

Sbírka první světová válka

NA, Sbírka první světová válka

